

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

Babos Sándor alezredes

**Az alapvető jogok korlátozása a katonai elhárító és a katonai
hírszerző tevékenység során**
című doktori (PhD) értekezéséhez

Témavezető:

Dr. habil. Dobák Imre ezredes

Budapest
2025

Tartalomjegyzék

A kutatási téma bemutatása, aktualitásának indokolása.....	3
Kutatási probléma	7
Kutatási hipotézisek	7
Kutatási módszerek	8
Az elvégzett vizsgálat bemutatása fejezetenként	9
Összegzett következtetések	10
Tudományos eredmények	19
Ajánlások, gyakorlati felhasználhatóság	20
Publikációk jegyzéke.....	22
Tudományos-szakmai életrajz.....	23

A kutatási téma bemutatása, aktualitásának indokolása

A biztonság egy olyan termék, amelyet az állam természeténél fogva, kötelező módon állít elő állampolgárai részére. Ennek mind gazdasági, társadalmi, fizikai, infokommunikációs és egyéb vonatkozásaiban intézményesült szervezetrendszerekkel garantálja érvényesülését. Nagy léptékben, a világ valamennyi országában ezen állami funkció érvényesítésére hasonló szervezetek, hasonló feladatokkal kerültek létrehozásra, amelyek között különbségek pusztán az eltérő történelmi gyökerekből, a nemzetközi közösségben elfoglalt státuszából, esetleg a társadalmi berendezkedés egy-egy specialitásából mutathatók ki.

A biztonság garantálása érdekében létrehozott egyes szervezetek az adott területen több alapfunkcióval is rendelkeznek és erőforrásaikat a tisztán szakmai, alaprendeltetésből adódó feladatok elvégzésére koncentrálják, amelyből kifolyólag nem képesek komplex módon, az adott terület teljes spektrumában – így különösen a speciálisnak tekinthető, rejtett vagy leplezett támadó szándékú törekvések esetében – garantálni az állam és az állam polgárainak biztonságát.

E rejtett vagy leplezett, a biztonságra veszélyt jelentő tevékenységek időben történő felfedése jellegénél fogva speciális eszköz- és módszerrendszer alkalmazását követeli meg, mindezt szükségszerűen különleges és az emberi jogokat mélységében korlátozó intézkedések bevezetésével, amelyre többek között a nemzetbiztonsági szolgálatok kerülnek felhatalmazásra. E felhatalmazás birtokában a nemzetbiztonsági szolgálatok az állam veszélyektől, vagy más megfogalmazás szerint befolyástól mentes működését biztosítják, amely e szervezetek létezésének célját és tevékenységének jogalapját is meghatározó érték. Fontos kiemelni, hogy nem képes befolyástól mentesen működni az olyan állami, vagy nem állami szereplő, amely veszélynek van kitéve, mivel az a szervezetre olyan külső hatást fejt ki, amely egyúttal befolyásolja is tevékenységének több aspektusát.

A nemzetbiztonsági szervezetek léte, jogosítványaik, de még költségvetésük, vezetőik, székhelyük is közérdekből nyilvános adat¹, ugyanakkor tevékenységük lényegi, konkrét tartalma éppen a felderítendő, elhárítandó veszély természetéből adódóan általában minősített adatot képez, mivel annak nyilvánosságra hozatala már önmagában veszélyeztetné tevékenységük sikerét, így végső soron az állampolgárok biztonságát is. E zárt jelleg, továbbá

¹ Általánosságban igaz ez a demokratikus berendezkedésű államokra, de például az Oroszországi Föderációban is nyilvánosak a fenti adatok.

az állampolgárok alapvető jogainak korlátozása azonban – demokratikus keretek között – kizárólag akkor megengedhető, ha erre valamely más alapvető jog, vagy alkotmányos érték védelme érdekében kerül sor és az is csak a szigorúan meghatározott törvényi keretek között, alkotmányjogi garanciákkal és az alapjogi alapelvek tiszteletben tartásával.

Míg korábban a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységéről legfeljebb baráti közösségekben értekeztek és a társadalom nem rendelkezett naprakész információkkal nemhogy azok létéről, szabályozásáról, de még a világban zajló történelmi léptékű eseményekről sem, addig napjaink infokommunikációs lehetőségei mindenki számára biztosítják az azonnali hozzáférhetőség mellett a nagyközönség előtt történő véleménynyilvánítás lehetőségét is, amellyel főleg a fiatalabb generációk élnek. Ilyen formában egyre nagyobb figyelem összpontosul arra, hogy az állam milyen mértékben avatkozik be az állampolgárok életébe, azt jogosan és indokoltan, ezen túlmenően pedig az elérni kívánt céllal – a biztonsággal – arányosan teszi e.

E nagyobb nyilvánosság miatt az emberi generációelméleteket is figyelembe kellett venni a téma elemzése során. Ezek alapján az idősebb generációk világválságok – világháborúk, hidegháború – időszakában szocializálódtak és természetes volt számunkra a jogkorlátozás, amely ellen döntően nem is szólaltak fel, ugyanakkor a fiatalabb generációk már csak olyan – gazdasági jellegű – válságokkal találkoztak, amelyek létbiztonságukra nem voltak veszélyesek és emiatt számukra sok esetben érthetetlen a nemzetbiztonsági szolgálatok, vagy a hadsereg létjogosultsága. Ezt a világlátást természetesen árnyalták a nagy nyilvánosságot kapott terrorcselekmények, vagy a helyi, háborús szint alatti válságok, ugyanakkor mindezek nem fejtettek ki mély hatást a fiatal generációban, akik egyébként is hajlamosabbak megkérdőjelezni a megszokott társadalmi berendezkedést.

A téma a fentiekből kifolyólag rendkívül széles spektrumban öleli fel a jogtudomány, a rendészettudomány, a hadtudomány és más társadalomtudományok vizsgálódási területeit, amely a teljes nemzetbiztonsági rendszer vizsgálatával túlterjeszkedett volna az értekezés fizikai keretein, így a hadtudományi jelleg megtartása érdekében annak hazai viszonyokon belüli katonai elhárításra és katonai hírszerzésre történő szűkítése volt indokolt. A kutatásnak nem volt célja a téma teljeskörű jogi szempontú vizsgálata, azonban a vonatkozó rendelkezések megfelelő mélységű elemzése megkerülhetetlen volt, ahogyan néhány alapfogalom és az emberi jogokkal kapcsolatos generál klauzula szakmai szempontú elemzése is ahhoz, hogy akár csak a generációs különbségekből fakadó eltérő viszonyrendszer is értelmezhető legyen.

Az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságok Védelméről szóló egyezmény, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya és Magyarország Alaptörvénye, valamint a vonatkozó további jogszabályok és szervezetszabályzó eszközök által körülhatárolt alapvető (emberi) jogok tekintetében nem létezik egy olyan egységes szerkezetben megalkotott, a titkosan végrehajtott információgyűjtés tényleges jogkorlátozó mértékét vizsgáló összefoglaló dokumentum, amely az e tevékenységek végzésére felhatalmazott (állami) szervezet részére legalábbis iránymutatásul szolgálhatna. Szintén hiány mutatható ki a generációs különbségekből fakadó, a nemzetbiztonsági szférát és annak eszközrendszerét érintő kutatásokban is, amelyek az egyes emberi generációk nemzetbiztonsági jellegű alapjogkorlátozáshoz való viszonyát fejtenék ki.

A kutatás megállapításai a nemzetbiztonsági-, a bűnmegelőzési-, a bűnfelderítési- és a bűnüldözési érdekből folytatott titkos információgyűjtés és leplezett eszközök alkalmazása során is felhasználhatók mindamellett, hogy a katonai elhárítás és katonai hírszerzés tevékenység oldaláról közelíti meg a témát, mivel a legutóbbi magyar szabályozás szerint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló és a büntetőeljárásokról szóló törvény szerinti eszköz- és módszeralkalmazás lényeges tartalmát tekintve összhangba került egymással.

Az állam által létrehozott intézmények közül a nemzetbiztonsági érdek érvényesítésére létesített, különleges felhatalmazással rendelkező szervezetek titkosszolgálatokként, vagy másképpen nemzetbiztonsági szolgálatokként élnek a köztudatban. A megnevezés tekintetében teljesen egységes álláspont sem jogi, sem szakmai oldalon nincs. Az értekezés keretében a nemzetbiztonsági szolgálat és a titkosszolgálat elnevezést is alkalmaztam igazodva a magyar jogi szabályozáshoz és a szakirodalomhoz.

A nemzetbiztonsági szolgálatokon belül, a nemzetbiztonsági tevékenység felosztása klasszikusan működési terület alapján (polgári és katonai) és funkcionálisan, tevékenységi oldalról (hírszerzés és elhárítás) történik. Mindkét felosztás kialakulása tekintetében összefüggés mutatható ki az állam működési mechanizmusainak differenciálódásával, továbbá a szakmai és technológiai fejlődés által megkövetelt szétválasztásával. Az értekezés vizsgálódási területe az e felosztás szerinti katonai elhárítás és katonai hírszerzés illetékességébe tartozó nemzetbiztonsági érdek érvényesítése, védelme során korlátozott emberi jogok.

A nemzetbiztonsági tevékenység természeténél fogva az alapvető jogok korlátozásával jár. A szolgálatok létrehozásának indoka generálisan az olyan információk megszerzése, továbbá olyan veszélyek elhárítása, amelyeket más intézmények – korlátozott működési kereteik között és korlátozott felhatalmazásukkal – nem képesek végrehajtani. A nemzetbiztonsági szolgálatok hatáskörébe tartozó megszerzendő információk és elhárítandó veszélyek lényegi jellemzője az első esetben a korlátozott hozzáférhetőség, utóbbinál a leplezett jelleg, tehát olyan eszköz- és módszerrendszer alkalmazására van szükség ezek felderítéséhez, amelyek több esetben az interperszonális kommunikáció tartalmi elemei megismeréséhez vezetnek, vagy a titokgazda személyi kör befolyásolását is magukban foglalják.

Mindebből kifolyólag a szolgálatok olyan különleges felhatalmazást kapnak, amelyek más szervezet esetében jogállami keretek között elképzelhetetlenek lennének. Mindezek miatt természetes követelmény a társadalom részéről, hogy e jogosítványok birtokában a szolgálat csakis olyan esetben alkalmazza azokat, amely arányban áll az általa védett értékkel, vagy érdekekkel. Az értekezés során részletesen vizsgáltam ennek alapvető követelményét: alapjog csak más alapjog védelme, vagy nemzeti érték (érdek) védelme céljából korlátozható.

Történelmi oldalról vizsgálva elmondható, hogy zárt irányú szabályozásból nyílt irányúba mutató tendencia figyelhető meg mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban. Az állambiztonsági szolgálatok tevékenységére többségében minősített jogszabályok és közjogi szervezetszabályzó eszközök vonatkoztak még akkor is, amikor a konspirációs szabályok ezt nem kívánták meg, pontosabban fogalmazva minden zártan volt kezelve, ami az lehetett (kivételt képeztek ez alól az alkotmány által előírt, nemzetközi jogból eredeztethető szabályok). A szemlélet tehát az volt, hogy minden legyen a nyilvánosság elől rejtve, ami nem indokolt, hogy nyilvános legyen. A jelenlegi szabályozás ugyanakkor nyíltabb, ugyanis az elv napjainkban az, hogy az információ nyilvánosság elől történő elzárását kell indokolni, amelyből következik, hogy csak a konkrét műveleti feladatok és az eljárásrend az, amely minősített adatot képez, maguk az alkalmazható eszközök és módszerek az előreláthatósági követelmény miatt nyíltak.

Kutatási probléma

Az előzőekben megfogalmazott gondolatok és a releváns szakirodalom áttekintése után kutatási kérdésként az alábbiakat fogalmaztam meg: a katonai elhárító és a katonai hírszerző tevékenység során alkalmazott eszközök és módszerek milyen mértékben korlátozzák az egyes alapvető jogokat, e tekintetben kimutatható-e különbség a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységétől és a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának megítélése milyen mértékben függ a generációs különbségektől?

Kutatási hipotézisek

- H1.** A katonai elhárító és a katonai hírszerző tevékenység során alkalmazott eszközök és módszerek annak ellenére, hogy megegyeznek a polgári titkos felderítő tevékenység során alkalmazottakkal, az eltérő működési környezet miatt az alapvető jogokat más mélységben és mennyiségben korlátozzák.
- H2.** A titkos felderítés során alkalmazott eszközök és módszerek között az alapjogkorlátozás mélysége szempontjából egyértelmű sorrend állapítható meg, amelynek gyakorlati alkalmazása a szükségesség törvényi követelményét kielégíti.
- H3.** A titkos felderítő tevékenység során bevezetett jogkorlátozást az egyes generációk különbözőképpen ítélik meg, azokat a fiatalabbak egyre kevésbé fogadják el.

Kutatási cél

A katonai elhárító és a katonai hírszerző tevékenység eszközei és módszerei alkalmazásának eredményeként korlátozott alapvető jogok vonatkozásában a jogkorlátozás mennyiségi és minőségi mutatóinak megállapítása – ezek táblázat formájában történő összefoglalása –, továbbá az egyes eszközök és módszerek között sorrend felállítása, diagrammal történő bemutatása a gyakorlati szakemberek által is hasznosítható formában. A katonai elhárító és a katonai hírszerző tevékenység során bevezethető intézkedések polgári élethez mért specialitásainak megállapítása alapvető jogokat korlátozó minőségi és mennyiségi mutatóik tekintetében, továbbá e jogkorlátozásokkal összefüggésben az egyes emberi generációk tekintetében kimutatható különbségek.

Kutatási módszerek

Az értekezés során a deduktív kutatási stratégia került alkalmazásra. Ennek oka, hogy a nemzetbiztonság elméletének éppúgy forrásául szolgál a jogtudomány, a rendészettudomány, ahogyan a hadtudomány is és ezek eredményeinek elemzése, majd szintetizálása által juthatunk el a vizsgált témával kapcsolatos részismeretekhez. E kutatási stratégia alkalmazásának szükségességét támasztja alá az is, hogy a nemzetbiztonsági szféra zártsága – elsődlegesen a többségben lévő minősített adatok miatt – nem teszi lehetővé a gyakorlati tapasztalatokból kiinduló vizsgálódást. Az értekezés célja volt, hogy a gyakorlat számára egy olyan útmutató kerüljön megalkotásra, amelynek felhasználásával eldönthető, hogy adott helyzetben a titkos felderítés eszköz- és módszerrendszerének mely eleme alkalmazható a jogszabályi előírásoknak megfelelően, ezek közül is elsősorban a szükségesség követelményének megfelelően. A kutatás ezek alapján alkalmazott kutatásnak tekinthető.

A kutatás folyamán sor került a releváns hazai és külföldi jogszabályi környezet és vonatkozó szakirodalom áttekintésére, továbbá a kapcsolódó tudományágak és tudományterületek eredményeinek, eszközrendszerének felhasználására.

A kutatás során a jogtudomány eredményei tekintetében annak eszközei (nyelvtani értelmezés, rendszertani értelmezés, teleológiai értelmezés, jogalkotó szándéka szerinti értelmezés) alkalmazásával valamennyi, e területet érintő és értékelhető szempont megjelenítésre került. Az értekezés nem jogtudományi szempontú, ugyanakkor a témaválasztás miatt nem volt megkerülhető az ilyen irányú vizsgálódás.

A hadtudomány és a rendészettudomány oldaláról történt vizsgálat során elsősorban az elméleti-logikai kutatás eszközrendszere került alkalmazásra, amelynek során az elemzés és az összehasonlítás módszerével kerültek feltárára az összefüggések és a részterületek sajátosságai. Ez az értekezés kiemelt módszereként került alkalmazásra a rendelkezésre álló szakirodalom széles köre miatt.

Az elvégzett vizsgálat bemutatása fejezetenként

A bevezető részben – első hat számozatlan alfejezet – a témaválasztás indokolását, a kutatás módszertani kérdéseket és a releváns szakirodalmat ismertettem. Megfogalmaztam továbbá azon irányvonalakat, amelyek eddig kevésbé, vagy egyáltalán nem voltak tudományos vizsgálat tárgyai, így kutatásuk elősegíti a nemzetbiztonság komplex rendszerének megértését és amelyek elemzésétől új eredmények voltak várhatók.

Az 1. fejezetben feltártam a nemzetbiztonsági szolgálatok széleskörű alapjogkorlátozó felhatalmazásának eredetét és államelméleti kérdéseit, a nemzetközi viszonylatban kutatásom szempontjából releváns szolgálatok történetének jelentősebb eseményeit és az azokból következő, mérőföldkönek tekinthető jogszabályváltozásokat. Elemeztem továbbá a katonai nemzetbiztonsági tevékenység és a hadtudomány kapcsolatát, továbbá azon társadalomtudományi kérdéseket, amelyek az emberi generációk fejlődésével hatást gyakorolhatnak e szervezetek műveleti tevékenységére és állományának utánpótlására.

A 2. fejezetben áttekintettem az alapvető jogokat, azok korlátozhatóság szerinti hármas felosztását és a bírósági gyakorlaton keresztül is feltártam a jogállami keretek között alkalmazható jogkorlátozás nemzetközileg elfogadott módozatait. Elemeztem a nemzetbiztonsági műveleti tevékenység magját képező elhárító és hírszerző szakágak feladatrendszerét, azok határterületeit, az egyes feladatokon belüli jogkorlátozást és a más államok érdekeit érintő általános kérdéseit.

A 3. fejezetben a katonai elhárítással és a katonai hírszerzéssel kapcsolatban elérhető nyílt szakirodalom elemzésével áttekintettem azon tartalmi elemeket és specifikumokat, amelyek az alapvető jogok korlátozásához kapcsolódnak. Elemeztem továbbá a kettő szakág működési területét és a szervezeti rendjükből adódó sajátos jellemzőket, amelyek alapján következtetéseket vontam le a polgári területtel való kapcsolódásukra vonatkozóan.

A 4. fejezetben feltártam a nemzetbiztonsági szolgálatok titkos információgyűjtésen kívüli adatszerzési módszereit és azok alapjogkorlátozását. Elemeztem az egyes adatszerzési módozatok legfontosabb szabályozási kérdéseit, amelyeket alapjogkorlátozási mélységük alapján összehasonlítottam.

Az 5. fejezetben elemeztem a nemzetbiztonsági szolgálatok által alkalmazható külső engedélyhez nem kötött és külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtési eszközöknek és módszereknek az alapjogkorlátozó aspektusait, amelyekkel párhuzamosan kiemeltem azon elsődleges alapelveket és szakmai minimumokat, amelyekre az adott eszköz és módszer bevezetése során különös hangsúlyt kell helyezni.

A 6. fejezetben a nemzetbiztonsági szolgálatok és az állam szempontjából fontos jellemzőik alapján elemeztem az egyes emberi generációkat és viszonyukat a közigazgatási szereplőkhöz, továbbá feltártam mind az állam részéről bevezetett alapjogkorlátozás, mind a titkosszolgálatok személyi állományával kapcsolatos pszichológiai kérdéseket. A rendésztudomány és a rendészet körülhatárolása mellett elemeztem azok kapcsolatát a nemzetbiztonsághoz kötődő tudományokkal és a gyakorlattal, valamint feltártam a szabályozás és az eljárási rend párhuzamosságait és eltéréseit.

Összegzett következtetések

A nemzetbiztonsági szolgálatok műveleti tevékenységének, az állam által adott igen széleskörű alapjogkorlátozási felhatalmazás miatt, kétséget kizáróan kell indokoltnak lennie, amely a világ legtöbb demokratikus államában – alkotmányi szinten rögzített követelmények alapján is – azt jelenti, hogy azoknak nemzeti érték, vagy valamely alapjog, ezáltal nemzeti érdek védelmére kell irányulniuk. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének legnagyobb része az állami érdek védelme és érvényesítése céljából alkalmazott preventív intézkedések együttese, amely a leplezett vagy rejtett veszélyekkel kapcsolatos tevékenységben testesül meg és a széleskörű jogkorlátozási felhatalmazás birtokában e szervezetek az állami erőszakmonopólium eszközei.

E széleskörű alapjogkorlátozási felhatalmazás nemzetközi viszonylatban megfigyelhető szabályozási trendjei a nemzetbiztonsági szolgálatokhoz köthető, nyilvánosságra került ügyek vizsgálata alapján a megelőző védelmi tevékenység elégtelensége esetén tágító, a visszaélések következményeként szűkítő jellegűek. A hírszerző szolgálatok szabályozási kérdései külön kiemelendők, mivel amellet, hogy eszközrendszerük alkalmas alapjogkorlátozásra, egyúttal többnyire más államok szuverenitását is sértik tevékenységükkel, mivel azok területén kerülnek alkalmazásra. A műveleti szakágak tipizálható feladatai és azok egymáshoz való viszonyán keresztül történt elemzése alapján az elhárítás nem kizárólag belföldön, a hírszerzés nem

kizárólag külföldön hajtja végre tevékenységét, ezért megkülönböztetésük földrajzi orientáció mentén nem célszerű. Mindebből következően a nemzetbiztonsági tevékenységgel kapcsolatos kutatások során figyelembe kell venni, hogy az külföldön, vagy belföldön került e végrehajtásra.

Hazánkban a katonai elhárító és a katonai hírszerző szakágak feladataival összefüggésben végzett elemzés alapján a honvédelmi érdek – *területi épség és függetlenség védelme* – a nemzetbiztonsági érdek tartalmával – *függetlenség biztosítása és törvényes rend védelme* – mutat hasonlóságot. Mindezen érdekek védelme és érvényesítése béke és békétől eltérő időszak esetén is megkívánja a titkosszolgálati eszközalkalmazást, amelyet hírszerzési oldalról a külföldről megszerzendő információk védettsége, elhárítói oldalról a katonai információk megszerzésére irányuló tevékenység leplezett és rejtett módja indokol. A védendő értékekkel és az azok érvényesüléséhez fűződő érdekekkel kapcsolatos kutatás alapvető fontosságú annak megállapításában, hogy ezek megőrzése céljából az állam milyen mértékben képes és hajlandó beavatkozni az állampolgárok magánszférájába titkosszolgálati eszközalkalmazásra felhatalmazott szervezetei útján. A szakágak feladatainak elemzése alapján azok átfedéseket mutatnak, továbbá tevékenységük alapja – a nemzeti értékek védelme és a nemzeti érdekek érvényesítése – is megegyezik. Az elhárítás kockázat és bűncselekmény fókuszú, míg a hírszerzés a kormányzati szervezetek döntésének támogatásához szükséges információk megszerzésére koncentrál, így tevékenységük – amennyiben annak tartalma ismert előttünk – e jellemzők alapján megkülönböztethető.

E nemzetbiztonsági tevékenységgel demokratikus keretek közötti követelmény, hogy az alapvető jogok korlátozása kizárólag más alapvető jog, vagy alkotmányos érték védelmének biztosítása céljából megengedett, amely mellett a nemzetközi jog által elismert, az Alkotmánybíróság által is alkalmazott alapjogvédelmi tesztnek is meg kell felelnie. Az alapvető jogok felosztását korlátozhatóságuk lehetősége szerint elemeztem, amely alapján azonosításra kerültek az abszolút (korlátozhatatlan), a különleges jogrend idején korlátozható és a törvény által, szabályozott feltételek mellett korlátozható alapvető jogok, amelyek mindegyikével összefüggésben hazai és nemzetközi követelményként fogalmazódik meg az emberi élet és az emberi méltóság lényegi tartalmának korlátozási tilalma. Ez utóbbi ellenőrzésére a szintén hazai és nemzetközi gyakorlat az alapjogvédelmi tesztet alkalmazza, amely vonatkozásában feltártam, hogy a mindennapi életben praktikusán nem alkalmazható, helyette a szakmai közegben a nemzetbiztonsági alapelvek érvényesülését vizsgálja a jogalkalmazó.

A katonai hírszerzés vonatkozásában a Magyar Honvédség rendszerváltozás után megváltozott feladatrendszeréből, nemzetközi elkötelezettségeiből, szövetségi hovatartozásából adódóan a válságkezeléssel és a megváltozott harctevékenységi módokkal kapcsolatos hírigény felerősödött. Az aktuálpolitika hatásai mind a katonai hírszerzés irányaira, mind költségvetésére befolyást gyakorolnak, amelyek gyorsan változhatnak, ugyanakkor egymással is szinergiában állnak. Mindezzel ellentétben a hatékony hírszerző tevékenység végrehajtásához előrelátó tervezés szükséges, amelyet az előzőekben tett megállapítások nem támogatnak megfelelően.

Az önkéntes, vagy előírt adatszolgáltatásból, a nyílt forrásokból és az adatkezelést végző szerv adatszolgáltatásából megszerzett információk többnyire az érintett tudtával folytatott adatszerzési módokat, így alapvető jogait legalábbis annyiban kevésbé korlátozzák, mint a titkos információgyűjtés, hogy tudomással bír róluk. Míg az önkéntes, vagy előírt adatszolgáltatás esetében maga válaszol a feltett kérdésekre, úgy az adatkezelést végző szerv adatszolgáltatása kapcsán tudomással bír annak tényéről. A nyílt forrású adatszerzés esetében pedig az érintett az adatok nyilvánosságának van tudtában – egy részüket ő maga tette azzá.

Az önkéntes, vagy törvényben előírt adatszolgáltatás szoros összefüggésben áll a nemzetbiztonsági ellenőrzéssel, amelynek célja a nemzetbiztonsági ellenőrzéshez kötött beosztást betöltő személy magán- és családi életének, vagyoni helyzetének vizsgálata és azon belül annak megállapítása, hogy feltárhatók e olyan kockázati tényezők, amelyek felhasználásával jogellenes céllal az egyén befolyásolhatóvá, támadhatóvá válna. A nemzetbiztonsági ellenőrzés az ellenőrzött e befolyástól mentes szolgálatellátására hatással lévő biztonsági kockázatok vizsgálja elsősorban a biztonsági kérdőív alapján, amely kiegészül a kérdőív pontjaiban szereplő adatokban bekövetkező változásokkal kapcsolatos bejelentésekkel abban az időszakban, amikor az érintett érvényes nemzetbiztonsági ellenőrzéssel rendelkezik. A jogalkotó álláspontja szerint a szakmai szervezetek véleményét is figyelembe vevő, a biztonsági kérdőíven szereplő adatok, tények és körülmények ellenőrzéséből levonható következtetések alapján eldönthető, hogy az érintett befolyástól mentesen el tudja e látni beosztását. A nemzetbiztonsági ellenőrzés végrehajtása az érintettre és összkörülményeire nézve egy pillanatnyi állapotot tükröz, amelyből következően a kockázatmentes szakvéleményt is úgy kell tekinteni, mint egy olyan állítást, amely nem állapít meg mást, minthogy amennyiben az egyén körülményeiben változás nem áll be, akkor nemzetbiztonsági ellenőrzéshez kötött munkakört befolyástól mentesen tud ellátni.

A nemzetbiztonsági ellenőrzés intézményéhez kötődő bejelentési kötelezettségek többsége a külföldiekkel fennálló kapcsolatokban és a pénzügyi adatokban beállt változásokra vonatkozik mindamellett, hogy az az újonnan háztartásba kerülő személyekre, bűnügyi adatokra és új munkahelyre vonatkozó információkra is kiterjed.

A bejelentési kötelezettségnek a nemzetbiztonsági szolgálatokról és a honvédek jogállásáról szóló törvényben meghatározott pontjainak összehasonlítása alapján a hivatásos és szerződéses jogviszonyban álló honvédek számára a szolgálattal összefüggő információk megőrzése és a rendelkezésre állás biztosításához kötődő adatok, továbbá a szolgálati viszonyt lényegénél fogva érintő körülmények bejelentése került előírásra, amelyek így átfedést mutatnak. A nemzetbiztonsági és a jogállási törvény KNBSZ személyi állományára vonatkozó előírásai szintén párhuzamos bejelentési kötelezettséget írnak elő. E kettősséget felesleges duplikációként értékeltem, mivel a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény az összes nemzetbiztonsági szolgálat vonatkozásában az összes beosztás tekintetében előírja a nemzetbiztonsági ellenőrzés lefolytatásának kötelezettségét, így a bejelentési kötelezettséget is.

A katonai állomány vonatkozásában feltártam, hogy társadalomban elfoglalt különleges helyzetéből adódóan speciális körülmények között látja el feladatát, mivel a társadalom más tagjaihoz képest kevésbé szabadon gyakorolhatja alapvető jogait, amelyek viszonylatában a katonai elhárításnak a katonai bűncselekményekkel összefüggésben marginálisan feladatai adódhatnak. A személyi hatály addig terjed ki az egyénre és jogi személyekre, ameddig a védendő érték – a katonai titok, vagy nem nyilvános adat – megismerésének lehetősége fennáll, vagy ameddig ezen érték védelme az adott személlyel kapcsolatos nemzetbiztonsági tevékenységen keresztül megvalósítható. A hatásköri bűncselekmények szempontjából történt vizsgálat alapján katonai elhárítás viszonylatában a katonai közeg tulajdonságai dominánsak, mivel az ezen titkosszolgálatokkal kapcsolatos jogalkotói tevékenység is e területet helyezi fókuszba joggal, ugyanis az általuk védendő érték és információ itt található meg. Ezen felül hazai viszonylatban a katonai elhárítás a polgári elhárításhoz képest többlet feladatokkal rendelkezik, mivel működési területén a nyomozás elrendeléséig végzi a meghatározott katonai bűncselekmények felderítését.

Mivel a nemzetbiztonsági szolgálatok bármely adatkezelési rendszerből adatot kérhetnek, ezért számukra szükség esetén az állampolgárok minden nyilvántartott személyes adata, különleges adata és bűnügyi személyes adata rendelkezésre áll. Mindez az érintett tudta nélkül történik,

amellyel kapcsolatban szabályozásra került az is, hogy az adatszolgáltatást végző szerv sem őt, sem más illetéktelen személyt az adatkérésről és az adattovábbításról nem tájékoztathat. Amennyiben a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai ellátásához szükséges adat megszerzhető ezen más adatszerzési módozatokkal is, úgy az arányossági követelmény miatt titkos információgyűjtésnek nincs helye.

Az egyes külső engedélyhez kötött és nem kötött titkos információgyűjtési eszközök és módszerek az alapjogok széles körét érintik, azonban azokat más és más mértékben korlátozzák. Az emberi méltóság tiszteletben tartásához fűződő jog magját képező magánélet, magántitok, családi élet, otthon, kapcsolattartás, jó hírnév és személyes adatok bizalmassága mellett az egyéb intézkedések – így a lőfegyverhasználati jogosultság – akár a személyes szabadsághoz, vagy az élethez való jogot is érinthetik, így a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő erős alapjogkorlátozás megállapítható.

A külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés alapvető jogokat érintő korlátozása, az egyes alapjogokra gyakorolt hatása szempontjából az alábbiak szerint került összefoglalásra:

	Magán- élet	Magán- titok	Családi élet	Otthon	Kapcsolat- tartás	Jó hírnév	Személyes adatok
Felvilágosítás kérése							X
Nbi. jelleg leplezésével információgyűjtés	X	X	X	X	X		X
Titkos kapcsolat	X	X	X	X	X		X
Információs rendszerek							X
Csapda						X	
Fedőokmány							
Fedőintézmény							
Figyelés	X	X			X		
Nyilvános beszélgetés lehallgatása	X	X	X		X		X
Metaadatok megszerzése	X	X	X		X		X
Büntetlenségi megállapodás	X	X	X	X	X	X	X

1. táblázat (saját szerkesztés)

*A külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszközök és módszerek
alapjogkorlátozása*

A külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés alapvető jogokat érintő korlátozása az alábbiak szerint került összefoglalásra:

	Magán- élet	Magán- titok	Családi élet	Otthon	Kapcsolat- tartás	Jó hírnév	Személyes adatok
Lakás átkutatása	X	X	X	X	X		X
Lakás megfigyelése	X	X	X	X	X		X
Küldemény ellenőrzése	X	X	X	X	X		X
Elektronikus kommunikáció megismerése	X	X	X	X	X		X
Információs rendszerben kezelt adat megismerése	X	X	X	X	X		X

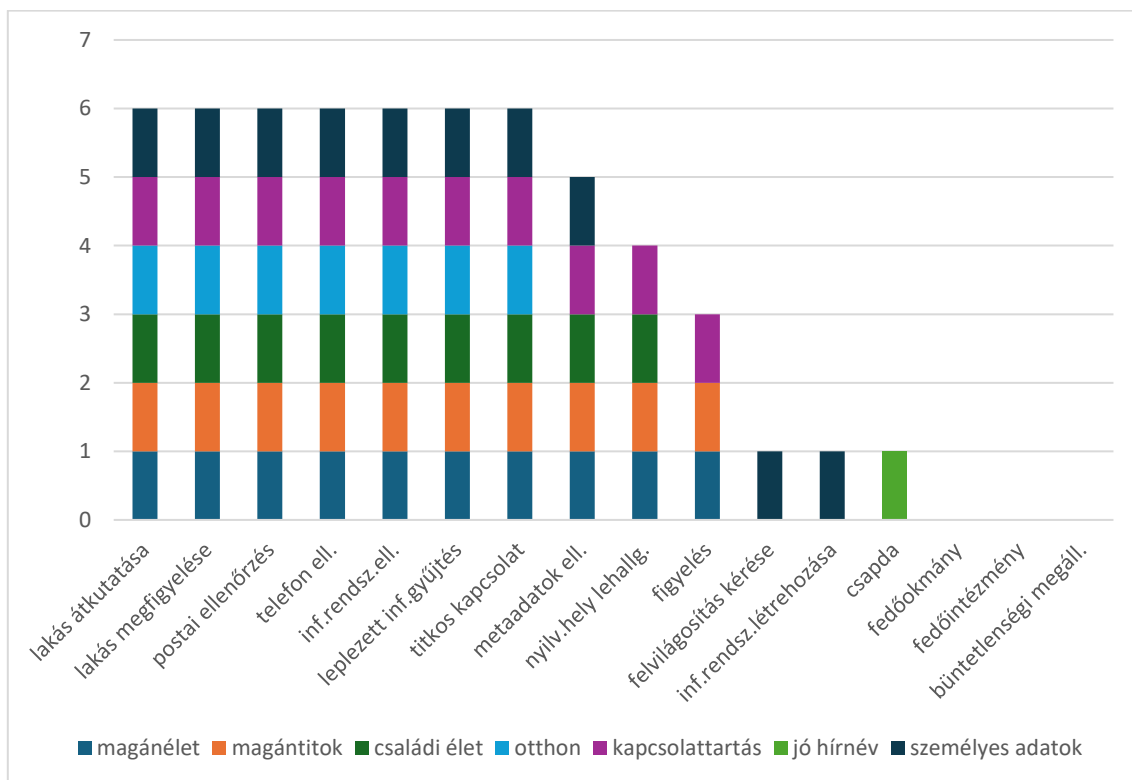
2. táblázat (saját szerkesztés)

*A külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtési eszközök és módszerek
alapjogkorlátozása*

Az összefoglaló táblázatokból levontam azt a következtetést, hogy végső soron valamennyi titkos információgyűjtési eszköz és módszer közvetlen, vagy közvetett módon kapcsolatba hozható az alapjogkorlátozással, azonban ténylegesen nem mindegyik valósítja meg azt. A külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés – ahogyan az az engedélyezési szabályokból is kikövetkeztethető – mélységében korlátozza a jogokat, a magánélet legbensőbb magját érintően avatkozik be az emberek életébe, még ha ez passzívan, tipikusan az érintett tudta nélkül realizálódik is.

A külső engedélyhez nem kötött eszközök és módszerek között az érintett alapjogok száma alapján – legalábbis közvetlen hatásaikat tekintve – ugyanakkor felállítható egy sorrend, amely megmutatja a beavatkozás mértékét:

1. Nemzetbiztonsági jelleg leplezésével történő információgyűjtés és titkos kapcsolat létesítése magánszeméllyel (6),
2. Nyilvános helyen elhangzottak technikai eszközzel történő lehallgatása, rögzítése és hírközlési rendszeren továbbított kommunikáció metaadatainak megszerzése (5),
3. Felvilágosítás kérése és információs rendszerek létrehozása, továbbá egészségkárosodást nem okozó csapda alkalmazása (1),
4. Fedőokmány alkalmazása és fedőintézmény létesítése, valamint büntetlenségi megállapodás (0).

1. számú ábra (saját szerkesztés) - A titkos információgyűjtés eszközei és módszerei jogkorlátozása

Mindezek alapján az összefoglaló táblázat megfelelő iránymutatást nyújthat a nemzetbiztonsági szolgálatok részére a gyakorlatban ahhoz, hogy műveleti tevékenységüket úgy tudják tervezni, hogy a titkos információgyűjtés során a műveleti helyzethez legjobban igazodó, ugyanakkor az alapvető jogokat legkevésbé korlátozó eszközöket és módszereket alkalmazhassák.

A nemzetbiztonsági tevékenység kutatását nehezítő körülményként azonosítható, hogy a társadalomtudományok több tudományágának több tudományterülete kapcsolódik hozzá, továbbá azt csak belülről lehetséges vizsgálni, amelynek teljes mélységű eredményeit nem lehet publikálni. Napjaink legfontosabb, a nemzetbiztonsági tevékenységet érintő kérdései a társadalmi megítélés, a generációs problémák kezelése, a biztonsághoz való viszony megváltozása és a pszichológiai felkészítés, amelyek vizsgálatára – ha korlátozottan is –, de van lehetőség.

A nemzetbiztonsági kutatási terület és a hadtudomány kapcsolódásának elemzése alapján a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok által megszerzett információk választ adhatnak a hadtudomány szakirodalmában a XX. és XXI. század legfontosabbként azonosított kérdéseire, így összehangolt tevékenységük elengedhetetlen a kutatások előrehaladásának biztosításában. A hazai és nemzetközi szakirodalom és elemzett példák alapján a nemzetbiztonsági tevékenységgel kapcsolatos kutatások azonban soha nem lehetnek teljesek, mivel a bevonható források az adatok minősítése és az ellenérdekelte fél elől való leplezése miatt korlátozottak.

Rendészettudományi megközelítésben a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendészeti szervezetek összehasonlítása alapján eszközeik és módszereik tartalmában nem, céljaik tekintetében eltérnek egymástól. E szervezetek között a törvényes rend védelme kapcsolódó terület, ahol a határvonalat a bűncselekmény megvalósulásánál mutathatjuk ki.

Generációs nézőpontból az idősebb – Baby Boom és X – nemzedékek államhoz és nemzetbiztonsági szolgálatokhoz való viszonya tekintetében döntő érték a biztonság garantálása, amelynek biztosítását elvárják tőlük, egyúttal elfogadják és megértik az ezzel járó esetleges jogkorlátozásokat. Ezek a generációk elfogadják a hierarchikus szervezetek működési rendjét, a megválasztott és kinevezett tisztségviselők utasításainak alávetik magukat. A fiatalabb – Y, a Z és az Alfa – generáció esetében az eltérő életélmények miatt nem alakult ki az államtól való függés, kritikusabbak az államigazgatási szervezetekkel kapcsolatban, amelynek a technikai lehetőségek szélesedésével hangot is adnak. A generációkkal összefüggésben a technológiai eszközöktől való függés hordozhat magában olyan biztonsági kockázatot, amelynek felismerése nem kizárólag az egyén, hanem az egész társadalom érdeke is különösen akkor, ha az érintett olyan információkkal rendelkezik, amelyek illetéktelenek számára való hozzáférhetővé válása károsítaná a nemzeti érdeket. Az egyes generációk eltérő munkahelyi attitűdje a nemzetbiztonsági szolgálatoktól is szemléletbeli változást követel meg

a humán erőforrás utánpótlása és a társadalommal való érintkezési felületek kialakítása tekintetében. A különbségek a jövőben változást fognak indukálni a titkosszolgálati eszközalkalmazásban is, amelynek jogszabályváltozási követelményei is lesznek, valamint mindennek fordítottja is igaz lesz, azaz a jogszabályi környezetben történő változások a titkosszolgálati eszközalkalmazást fogják átalakítani. E tekintetben a személyi állománnyal kapcsolatos kiemelt feladat az oktatáson keresztül a személyiség olyan irányba történő formálása, amely a biztonságtudatosságot erősíti, ezáltal preventív jelleggel akadályozza meg a kockázatok kialakulását.

Tudományos eredmények

- I. Bizonyítottam, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok által elhárítandó veszélyek mélységükben érintik a társadalmi berendezkedést, illetve az állam és az emberek biztonságát, így az államszervezet nagyobb kockázat vállalására, az emberek alapvető jogaiba való nagyobb mértékű beavatkozásra is kész felhatalmazást adni részükre. Bizonyítottam továbbá, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok széleskörű alapjogkorlátozási felhatalmazása szoros kapcsolatban áll és részét képezi az államiság kialakulásával bekövetkezett erőszak monopolizálásnak, mivel a hagyományos értelemben vett erőszakfogalommal megegyezően az alapvető jogokat természeténél fogva korlátozza.
- II. Az elhárítás és a hírszerzés vonatkozásában azok egymáshoz való viszonyán keresztül elemeztem a kettő műveleti szakág tipizálható feladatait, amelynek eredményeképpen bizonyítottam, hogy az elhárítás nem kizárólag belföldön, a hírszerzés nem kizárólag külföldön hajtja végre tevékenységét, ezért megkülönböztetésük földrajzi orientáció mentén nem célszerű és azt, hogy feladataik között átfedések mutathatók ki, mivel tevékenységük alapja – a nemzeti értékek védelme és a nemzeti érdekek érvényesítése – is megegyezik. A katonai elhárítással kapcsolatban bizonyítottam, hogy a polgári elhárításnál mélyebb alapjogkorlátozási jogkörrel nem rendelkezik, míg a hírszerzés tekintetében kimutattam, hogy a jogkorlátozó tevékenységet a célország érdekeinek sérelme nézőpontjából szükséges vizsgálni.

- III. Bizonyítottam, hogy az egyes külső engedélyhez kötött és nem kötött titkos információgyűjtési eszközök és módszerek az alapjogok széles körét érintik, ugyanakkor azokat más és más mértékben korlátozzák. Mind a külső engedélyhez nem kötött, mind a külső engedélyhez kötött eszközök és módszerek tekintetében bizonyítottam, hogy azok között az érintett alapjogok száma alapján – közvetlen hatásaikat tekintve – sorrend állítható fel, amely az egyén magánéletébe való beavatkozás szerint megmutatja annak mértékét. A kutatás eredményeként elkészítettem a titkos információgyűjtés eszközeinek és módszereinek alapjogkorlátozását bemutató táblázatokat és diagramot, amelyek a gyakorlatban is alkalmazhatók.
- IV. Bizonyítottam, hogy az egyes emberi generációk vonatkozásában az eltérő munkahelyi attitűd, valamint az államhoz és a nemzetbiztonsági szolgálatokhoz való viszony tekintetében fennálló eltérések miatt szemléletbeli változást kell megvalósítani a nemzetbiztonsági szolgálatoknál a humán erőforrás utánpótlása és a társadalommal való érintkezési felületek kialakítása tekintetében. A generációs különbségekkel összefüggésben feltártam továbbá, hogy azok a jövőben változást fognak indukálni a titkosszolgálati eszközalkalmazásban és a jogszabályi környezetben is.

Ajánlások, gyakorlati felhasználhatóság

Az értekezés eredményeképpen a külső engedélyhez kötött és nem kötött titkos információgyűjtés eszközei és módszerei alapjogkorlátozását bemutató táblázat gyakorlati útmutatóként szolgálhat a nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állománya számára a legenyhébb jogkorlátozó intézkedés megválasztásához. Mindemellett a jogalkotó figyelmébe ajánlom a titkos információgyűjtés szabályozásának folyamatos felülvizsgálatát és annak technológiai fejlődéshez való igazítását az alapvető jogok védelme és a nemzetbiztonsági érdek érvényesítése közötti egyensúly további fenntartásához.

A doktori értekezés széles körben vizsgálja az alapjogkorlátozás és a titkosszolgálatok tevékenységének kapcsolatát, ezért hasznosítható mind az egyetemi szintű, mind a nemzetbiztonsági szolgálatok belső képzésében a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos elméleti tudás megalapozására.

A nemzetbiztonsági szolgálatok figyelmébe ajánlom a személyi állománnyal kapcsolatos azon megállapítást, miszerint a jövőben kiemelt feladatként jelentkezik az oktatáson keresztül a személyiség olyan irányba történő formálása, amely a biztonság tudatosságot erősíti, ezáltal preventív jelleggel akadályozza meg a kockázatok kialakulását. A fiatalabb generációk államhoz és nemzetbiztonsághoz való eltérő viszonyulásának megértése és figyelembevétele elengedhetetlen a szolgálatok társadalmi elfogadottságának növeléséhez is.

További kutatást igénylő területként azonosítottam a tehetségspirál hatását és a generációs különbségekből adódó konfliktushelyzetek kialakulását, valamint azok megoldását, amelyek megjelenhetnek mind a szolgálatokon belül, mind a titkosszolgálatok vezetői állománya és a kormányzati irányítás között is.

Publikációk jegyzéke

1. BABOS Sándor: *A pénzhamisítás nemzetbiztonsági kockázatai*. Szakmai Szemle XV. évf. 1. szám, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2017., HU ISSN 1785-1181, 34-39. oldal, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_1_szam.pdf
2. BABOS Sándor: *Titkos felderítés a generációk tükrében*. Szakmai Szemle XVI. évfolyam 4. szám, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2018., HU ISSN 1785-1181, 17-26. oldal, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2018_4_szam.pdf
3. BABOS Sándor: *A katonai hírszerzés és a katonai elhárítás hadtudományi természete*. Szakmai Szemle XVII. évfolyam, 2. szám, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2019., HU ISSN 1785-1181, 146-158. oldal, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2019_2_szam.pdf
4. BABOS Sándor: *Military cultures in the light of hybrid warfare*. National Security Review Issue 2. 2019., Military National Security Service, Budapest, 2019., HU ISSN 2063-2908, 20-32. pages, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2019_2_NSR.pdf
5. BABOS Sándor: *Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági tevékenység során I*. Nemzetbiztonsági Szemle 8. évfolyam 3. szám, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2020., ISSN 2064-3756, 62-76. oldal, <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/issue/view/379/53>
6. BABOS Sándor: *Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági tevékenység során II*. Nemzetbiztonsági Szemle VIII. évfolyam 4. szám, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2020., ISSN 2064-3756, 45-58. oldal, <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/issue/view/399/61>
7. BABOS Sándor: *A hírszerzés és elhárítás államszervezeti és szabályozási természete*. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle VIII. évfolyam 4. szám., Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2020., 97-114. oldal, https://epa.oszk.hu/02500/02511/00015/pdf/EPA02511_katonai_jogi_szemle_2020_4_097-114.pdf
8. BABOS Sándor-DOBÁK Imre: *A biztonságtudatosítás lehetőségei a 21. századi platformok fényében*. Nemzetbiztonsági Szemle IX. évfolyam 4. szám, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2021., ISSN 2064-3756, 18-34. oldal, <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/issue/view/456/153>
9. BABOS Sándor: *A nemzetbiztonsági szolgálatok felhatalmazása - - nemzetközi kitekintés*. Szakmai Szemle XX. évfolyam 1. szám, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2022., HU ISSN 1785-1181, 35-42. oldal, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2022_1_szam.pdf
10. BABOS Sándor: *A nemzetbiztonsági tevékenység társadalomtudományi megközelítése*. Szakmai Szemle XX. évfolyam 2. szám, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2022., HU ISSN 1785-1181, 22-29. oldal, https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2022_2_szam.pdf

Tudományos-szakmai életrajz

Munkahelyi Adatok

- 2022- Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, osztályvezető
- 2017-2022. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, osztályvezető-helyettes
- 2013-2017. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, műveleti tiszt
- 2007-2012. Magyar Honvédség, kiképző tiszt (századparancsnok)

Oktatói Tevékenység

- 2022- Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet, Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, egyetemi tanársegéd
- 2018-2022. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet, szakoktató

Iskolai Végzettségek

- 2020. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, komplex vizsga
- 2016-2018. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet, okleveles nemzetbiztonsági szakértő
- 2003-2007. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, katonai vezető (tüzér)
- 1999-2003. Nagy László Gimnázium (Komló), érettségi

Egyéb Tanfolyamok

- 2016. Counter Terrorism Centre of Excellence (Ankara), Counter Terrorism Course
- 2010-2012. NATO Counter IED tanfolyamok teljes spektruma (Train the Trainer, Attack the Network, Weapons Intelligence Team Training)
- 2010. NATO School (Oberammergau), Evaluation and Validation Course
- 2008. NATO School (Oberammergau), Academic Instructor Course

Nyelvismeret

- Angol felsőfok komplex (C1)
- Olasz alapfok komplex (B1)

Fontosabb Elismerések

- 2018. Magyar Ezüst Érdemkereszt, katonai tagozat
- 2017. Tiszti Szerológati Jel 10 év után
- 2012. Békeműveletért Szerológati Jel és NATO Medál
- 2008. Az Év Szentendrei Katonája
- 2007. Szent Borbála Kard
- 2004. Árvízvédelemért Szerológati Jel